

УДК 336.025

СТРУКТУРНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПІЛЬГОВОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

О. В. Мулярчук

студентка 5 курсу, група Ф-51м, навчально-науковий інститут економіки, менеджменту і права
Науковий керівник – старший викладач О. І. Красновська

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна*

У статті проаналізовано характерні тенденції пільгового оподаткування в Україні, їх відповідність цілям структурної перебудови економіки та визначено напрями підвищення його ефективності.

Ключові слова: податкові пільги, структурна модернізація економіки.

В статье проанализированы характерные тенденции льготного налогообложения в Украине, их соответствие целям структурной перестройки экономики, определены направления повышения его эффективности.

Ключевые слова: налоговые льготы, структурная модернизация экономики.

The article analyses current tendencies in the sphere of preferential taxation in Ukraine. The work studies the accordance of such tendencies with the aims of structural reconstruction of economy and points out the ways of raising its efficiency.

Keywords: preferential taxation, structural reconstruction of economy.

Необхідність модернізації економіки України, переорієнтації її на постіндустріальні доміанти економічного розвитку вимагає задіяння усіх засобів фіскальної і монетарної політики для досягнення цих стратегічних цілей. Одним з вагомих інструментів впливу на структурні пропорції вважають податкові пільги.

Вивченню вітчизняної практики реалізації податкових пільгових преференцій присвячені праці багатьох українських науковців, таких як В. Андрущенко, З. Варналій, Г. Василевська, В. Геєць, Я. Жаліло, А. Крисоватий, А. Соколовська, Л. Тарангул та ін. Метою даного дослідження став аналіз основних тенденцій пільгового оподаткування в Україні та його впливу на прогресивні структурні зрушення.

Податковий кодекс України (ст. 30.1) визначає податкову пільгу як передбачене податковим та митним законодавством звільнення платника податків від обов'язку щодо нарахування та сплати податку та збору, сплата ним податку та збору в меншому розмірі за наявності визначених підстав. Надання податкових пільг здебільшого спрямоване на стимулювання структурних зрушень за рахунок надання преференцій для певних видів економічної діяльності або секторів економіки та зменшення диференціації доходів населення, соціальне вирівнювання. Такі результати відносять до позитивних ефектів податкових пільг. Водночас науковці звертають увагу на їх потенційну неефективність та необ'єктивність [1, 279-280], яка проявляється у зменшенні податкової бази, ускладненні податкового законодавства, створенні регресивнішої системи оподаткування та ін.

Аналіз пільгового оподаткування в Україні дозволив виявити принаймні дві домінуючі тенденції:

- *тенденцію до зростання кількості податкових пільг: у 2010 році суб'єктам економічної діяльності надавалося 115 пільг, у 2011 р. – 126 пільг, у 2012 р. – 163 [2, 109];*

- тенденцію до зростання бюджетних витрат внаслідок пільгового оподаткування, що сприяла зростанню дефіциту державного бюджету [3]: сумарний обсяг податкових пільг у 2011 р. становив 59,3 млрд. грн. або 4,6 % ВВП; у 2012 та 2013 рр. їх обсяг зріс відповідно до 73 млрд. грн. (5,2 % від ВВП) і 88 млрд. грн. (5,5 % від ВВП) – для порівняння: частка витрат на наукові дослідження та розробки у цей період становила 0,75% від ВВП; частка витрат бюджету внаслідок пільгового оподаткування у структурі доходів зведеного бюджету України у 2009 р. становила 10,5 % доходів зведеного бюджету, у 2010 р. – 12 %, у 2011 р. – 14,9 %, у 2012 р. – 16,4%, у 2013 р. – 19,9% (за прогностичними розрахунками); скасування пільг у 2009-2010 рр. зменшило б дефіцит бюджету на 77,7 % і 58,7 % відповідно, а в 2011-2013 рр. дозволило б цілком ліквідувати дефіцит бюджету.

Розгляд пільгового оподаткування у розрізі видів податкових преференцій [4] показав, що:

- у 2009-2011 рр. кількість пільг щодо основних бюджетоутворюючих податків зростала, а максимальних змін набули пільги з ПДВ, їх число невідомо збільшувалося і досягло 75;

- у 2009-2010 роках пільги з ПДВ становили найбільшу частку всіх пільг (90-92%) і зменшились до 70% у 2011 р. після запровадження нового Податкового кодексу, в якому закладена значна кількість пільг з податку на прибуток;

- пільги з податку на прибуток займають друге після пільг з ПДВ місце за обсягом, вони складали близько 16% від загального обсягу пільг у 2009-2011 рр., а їх число зросло до 55;

- зросла також кількість податкових пільг за акцизним податком та платою за землю.

Аналіз пільгового оподаткування у розрізі галузевих пріоритетів виявив наступне:

- у відповідності до Закону про стимулювання інвестиційної діяльності був визначений перелік пріоритетних галузей економіки, які, за задумом розробників, повинні дати найбільший соціально-економічний ефект і створити найбільшу кількість робочих місць;

- перелік пріоритетних галузей, які на 19 років повинні були отримати податкові пільги, спочатку включав 6 галузей (житлово-комунальне господарство; транспортна інфраструктура; машинобудування; сільське господарство; нафтопереробний та паливно-енергетичний комплекс), пізніше був скорочений до 4-х (житлово-комунальне господарство; транспортна інфраструктура; машинобудування; сільське господарство) [5];

- у кожній пріоритетній галузі були визначені конкретні напрямки надання пільг: у сфері ЖКГ – підтримка проектів модернізації тепло-і водопостачання, енергозбереження, переробки сміття; у сфері транспортної інфраструктури – будівництво та реконструкція доріг, аеропортів, вокзалів, морських портів; у сфері машинобудування – розвиток атомного та ракетно-космічного, авіа- і суднобудування; у сфері сільського господарства – виробництво продовольства та дитячого харчування.

Однак поки що преференціями в більшій мірі користуються види економічної діяльності, котрі не є визначальними для структурної модернізації економіки:

- найбільша питома вага пільг з ПДВ припадає на сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги – від 30 % до 32 %; торгівлю, ремонт автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вжитку – від 12,8 % до 17,4 %; транспорт – від 12 % до 16 %;

- основними галузями економіки, які використовували пільги з податку на прибуток були: грошове і фінансове посередництво (від 23 % до 35 % всіх пільг за період 2009-2013 рр.), виробництво і розподілення енергії (від 3 % до 13 %), металургія (від 3 % до 7 %), торгівля (від 5 % до 7 %);

- з числа структурно пріоритетних галузей цілеспрямовано держава підтримує пільгами з податку на прибуток лише літакобудування, енергетику і виробництво біопалива.

Слід відзначити, що аналіз структурних результатів пільгового оподаткування ускладнений багатьма чинниками, зокрема, багатофакторністю впливів на зміни обсягів

діяльності, серед яких практично неможливо виокремити вплив пільгового оподаткування, а також обмеженістю статистичної інформації та відкритих інформаційних джерел. Лише застосувавши припущення «за інших рівних умов», можна стверджувати, що зниження ставок податку на прибуток підприємств для окремих галузей, як і запровадження пільг з ПДВ та податку на прибуток підприємств зумовили приріст обсягів випуску продукції за окремими видами діяльності. Разом з тим, очевидно, що пільгове оподаткування не сприяло прогресивним структурним зрушенням: модернізації економіки не відбулося, модель її розвитку, як і раніше, передусім спирається на низько технологічні та сировинні галузі.

Надання пільг в оподаткуванні вітчизняним економічним суб'єктам не лише не сприяло радикальним структурним зрушенням, а й викликало низку інших проблемних наслідків, пов'язаних з негативним впливом на виконання доходної частини бюджету та штучним обмеженням фінансових ресурсів держави, посиленням нерівномірності податкового навантаження на суб'єктів господарювання та дискримінації більшості учасників економічної діяльності, нецільовим використанням отриманих завдяки пільгам фінансових ресурсів, появою короткострокових вигод, які штучно змінюють конкурентоспроможність суб'єктів економічної діяльності, створення підґрунтя для появи корупційних схем.

В цілому аналіз теоретичних і практичних аспектів надання податкових пільг засвідчує складність і суперечливість їх використання як регулятора структурних пропорцій та інших соціально-економічних процесів. З метою підвищення структурної ефективності пільгового оподаткування представляється необхідним:

- обмежити податкові пільги виключно сферами інноваційних структурних пріоритетів, які зможуть забезпечити модернізацію економіки;
- впорядкувати пільгове оподаткування шляхом встановлення мораторію щодо надання нових податкових пільг і ретельного аналізу існуючих з позицій їх здатності до підтримки цілей інноваційного розвитку;
- скасувати надання пільг на довгостроковий період та забезпечити їх періодичне коригування у відповідності до цільових орієнтирів;
- розробити критерії ефективності використання податкових пільг;
- запровадити публічну звітність щодо надання та використання пільг;
- оптимізувати ставки оподаткування з метою створення режиму оподаткування, який зробить недоцільним застосування пільг.

Список використаних джерел:

1. Зленко І.В. Напрями використання податкових пільг для забезпечення економічного зростання в Україні / І.В.Зленко // Збірник наук. праць Донецького державного університету управління. Серія Економіка. – 2010. – Вип. 176. – С. 278-289.
2. Василевська Г. Практика застосування пільгових податкових преференцій в Україні / Галина Василевська // Вісник ТНЕУ, 2013. – С. 108-121.
3. Касперович Ю.В. Доходи бюджету та податкові пільги в системі фінансово-економічного регулювання/ Ю.В. Касперович // Збірник наук. праць Національного університету державної податкової служби України. – 2012. – №1 – С. 154-171.
4. Яворський М. А скільки в Україні податкових пільг? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://iavorskyi.wordpress.com/2013/02/01/податкові-пільги-варто-чи-ні/>
5. Пільги на роки. Визначено перелік галузей, які звільняються від податків. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://te.radakmu.org.ua/view/1368>